

Слепухіна, Анатолій Подольський, Наталія Дудка. Київ : Укр. центр вивч. історії Голокосту, 2020. 124 с.

10 «Обстріл Бабиного Яру: спадкоємність від Гітлера через Сталіна до Путіна» – український історик. URL: <http://surl.li/stede>

11 Російські військові обстріляли меморіал жертвам Голокосту під Харковом – поліція. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kharkiv-obstril-memorial/31772930.html>

12. Анатолій Подольський. Українська держава має зрозуміти важливість досліджень Голокосту і взяти на себе більшу відповідальність, зокрема фінансову. City History, Culture, Society, № 9(2), 24–29. URL: <http://surl.li/stedt>

13 Лариса Якубова. Анатомія рашизму. URL: <https://tyzhden.ua/anatomiia-rashyzmu/>

14. «Здалося, я чую звуки із самого пекла». Фільм «Зона інтересу» описує жахи Голокосту, не показавши його жодного разу. П'ять відгуків про стрічку/ URL: <http://surl.li/stefh>

15. Як говорити про Голокост після 24 лютого 2022 року? Навчальний посібник Українського центру вивчення історії Голокосту. URL: http://www.holocaust.kiev.ua/Other/details/yak_gov_hol2022?objId=2022

16. Микола Рябчук. «Україна: здобуття голосу». URL: <https://ipiend.gov.ua/novyny/dopovid-na-mizhnarodnij-konferentsii-u-jokohami/>

УДК 94:355.257.7(470+571:477)«2014/2024»

Олександр ПОТИЛЬЧАК,
(м. Київ)

Механізм обміну військовополоненими у російсько-українській війні 2014-2024 рр. як прояв її гібридного характеру

Розглядається практика взаємних обмінів військовополоненими між Україною та Росією, що набула поширення з 2014 року в ході російсько-української війни та активізувалася з початком широкомасштабного вторгнення держави-агресора у лютому 2022 року. На підставі аналізу змісту Гаазької (1907 р.) та Женевських (1929/1949 рр.) конвенцій про військовополонених зроблено висновок про відсутність у міжнародному гуманітарному праві з питань військового полону інституту обміну військовополоненими в ході бойових дій, а чинний конвенційний інститут репатріації військовополонених, може бути задіяний тільки по завершенні війни. На думку автора, наявність непередбачених міжнародним гуманітарним правом взаємних обмінів військовополоненими, які періодично проводяться Україною та РФ в умовах активних бойових дій, є свідченням гібридного характеру війни що триває. Реальність російсько-української війни робить очевидним висновок: питання обмінів військовополоненими потребує міжнародноправового врегулювання з урахуванням зміни характеру воєнних конфліктів сучасності та посилення їх гібридної складової. Його результатом має стати створення відповідного міжнародноправового інституту обміну військовополоненими.

Ключові слова: військовополонені, гібридна війна, Гаазька конвенція 1907 року, Женевські конвенції 1929 та 1949 рр., обмін військовополоненими, репатріація.

Постановка проблеми. З початком у 2014 році війни російської федерації проти України, анексії Криму та окупації частини Донбасу, а особливо з моменту повномасштабного вторгнення армії держави-агресора в Україну 24 лютого 2022 року, тисячі військовослужбовців обох сторін опинилися в полоні. Відкрита збройна агресія не лише зробила актуальною проблему військовополонених як таку, зрушивши її з площини формальних міжнародно-правових зобов'язань сторін в область конкретної державної політики, але й показала обмеженість і недосконалість міжнародноправових механізмів регулювання режиму військового полону, особливо з урахуванням зміни характеру сучасної конвенційної війни та посилення її гібридного характеру.

Триваюча сучасна російсько-українська війна від свого початку в лютому 2014 року характеризувалася фахівцями як розгорнута на всіх можливих напрямках – військовому, інформаційному, економічному, смислового та людському – гібридна війна. Зокрема у 2016 році саме так характеризував «український варіант російської гібридної війни» відомий вітчизняний дослідник у галузі комунікаційних технологій Георгій Почепцов [26, с. 264].

Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року змінило характер цієї війни, майже перетворивши її на війну конвенційну. Попри це гібридний характер російського вторгнення та української відповіді на нього нікуди не подівся, лише збагатившись новими, нехарактерними для класичних конвенційних війн минулого, інструментами. Одним з таких «нових» інструментів сучасної російсько-української війни став, спричинений щирими бажаннями повернути своїх з ворожого полону, обмін військовополоненими безпосередньо в її активній фазі протистояння.

Метою доповіді є аналіз практики взаємних обмінів військовополоненими між сторонами в ході російсько-української війни 2014-2024 рр., з'ясування характеру та особливостей таких обмінів на різних етапах цього військового протистояння. **Джерельну базу** дослідження окреслюють: міжнародно-правові акти та українське законодавство та підзаконні акти з питань військового полону; матеріали електронних засобів масової інформації, повідомлення та журналістські розслідування з інформацією про взаємні обміни українських військовополонених на полонених росіян і бойовиків незаконних збройних формувань «ЛНР-ДНР».

Виклад основного матеріалу. Насамперед зауважимо, що сам механізм обміну військовополоненими в умовах активного фронтового протистояння не є чимось новим в історії воєн. Факти обмінів захопленими в полон військовослужбовцями на лінії зіткнення відомі в багатьох війнах минулого. Проте, майже завжди такі обміни були ініціативою знизу та проводились неопублічно командирами підрозділів різного рівня, які прагнули повернути своїх захоплених ворогом бійців в обмінявши їх на військовополонених армії противника.

Аналіз змісту Гаазьких конвенцій 1899/1907 рр. та Женевських конвенцій 1929/1949 рр. не залишає сумнівів у тому, що міжнародне гуманітарне право не знає інституту обміну військовополонених. Єдиною конвенційною можливістю для воюючих держав повернути з полону комбатантів є їх репатріація. Згідно статті

118 чинної Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, всі вони мають бути звільнені з полону та репатрійовані на батьківщину негайно по припиненню бойових дій [14]. Наразі чинне міжнародне гуманітарне право не має конвенційних механізмів, які б забезпечували звільнення та повернення військовополонених на батьківщину в ході бойових дій. Вирішити це завдання *de facto* покликаний неконвенційний механізм обміну військовополоненими. Практика гібридних війн демонструє, що ефективність цього механізму залежить виключно від волі сторін конфлікту та досягається двохсторонніми чи багатосторонніми перемовинами, часто за участі посередників.

Подібна практика мала і продовжує мати місце в сучасній російсько-українській війні та характеризується певною часово-просторовою динамікою [30]. Із деякою часткою умовності в історії обмінів військовополоненими між Україною з одного боку та Російською Федерацією і її проксі у вигляді самопроголошених «ДНР-ЛНР» з іншого, можна виокремити хронологічно *три періоди*: 1 період (вересень 2014 – 2015 роки) – активні нецентралізовані публічні та неопублічні обміни військовополонених та цивільних осіб; 2 період (2016-2021 роки) – різкий спад активності та політизація обмінів; 3 період (з лютого 2022 року – до сьогодні) – нова різка активізація обмінів українських військовополонених і цивільних заручників на військовополонених росіян з початком широкомасштабного вторгнення збройних сил РФ в Україну.

Вересень 2014 – 2015 роки: початковий період війни

Вперше офіційно про необхідність «негайно звільнити усіх заручників і незаконно утримуваних осіб» йшлося в пункті 5 «Протоколу за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану Президента України П. Порошенка та ініціатив Президента Росії В. Путіна» підписаного 5 вересня 2014 року в Мінську [21]. За даними Центру звільнення полонених (далі – ЦЗП) громадської організації «Офіцерський корпус» (керівник штабу Володимир Рубан) станом на 13 вересня 2014 року в полоні незаконних збройних формувань «ЛНР-ДНР» перебувало 853 особи, ще 408 українських військових і цивільних заручників вважалися безвісно зниклими [41]. Вже за три дні після перших Мінських домовленостей з російського полону повернули 648 українців [36]. Про «продовження обміну військовополоненими» сторонами було заявлено під час підписання 19 вересня 2014 р. Меморандуму про виконання положень Протоколу за підсумками консультацій Тристоронньої контактної групи щодо кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану Президента України Петра Порошенка та ініціатив Президента Росії Володимира Путіна [17]. Протягом вересня-жовтня з полону російських проксі на Донбасі було звільнено 822 особи [4]. За даними того ж ЦЗП станом на 15 листопада бойовики на Донбасі продовжували утримувати в заручниках 703 військових і цивільних українських громадян [38]. 26-27 грудня 2014 р. відбувся обмін 154 українських військових, добровольців і цивільних на 222-х бойовиків «ЛНР-ДНР» [9].

Протягом 2015 року інтенсивність обмінів помітно знизилася. Основна причина – зрив «перших Мінських домовленостей» на тлі масштабного наступу російських бойовиків на Дебальцевський плацдарм. Ситуацію не виправило й підписання 12 лютого 2015 року учасниками Тристоронньої контактної групи «Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод», де серед іншого наголошувалось на забезпеченні звільнення та обміну всіх заручників і незаконно утримуваних осіб на основі принципу «всіх на всіх» протягом п'яти днів після відводу військ [16]. Проте підписання цього документу ситуації не змінило, і більше як півроку жодних публічних обмінів військовополоненими не відбувалося. Це зовсім не означало, що обмінів не відбувалося взагалі, просто вони були здебільшого неопублічними, а участь у них окрім представників влади та спецслужб, брали члени громадських організацій, військовослужбовці ЗСУ, бійці добровольчих батальйонів, родичі полонених і заручників. Українським військовим вдалося затримати й чимало російських кадрових військовослужбовців-контрактників, яких начебто «на Донбасі не було». Кремль, щоразу заперечуючи факти участі своїх військових у бойових діях на Донбасі, тим не менше був зацікавлений у швидкому поверненні живих «доказів» війни назад до РФ [36]. Перший за багато місяців публічний обмін дванадцятьох українських військових і волонтерів на таку ж кількість бойовиків «ДНР» відбувся 26-27 серпня 2015 року [15]. Станом на 25 грудня 2015 року з полону росіян було звільнено 2,957 осіб, а ще 131 військовий і цивільний залишався в руках бойовиків [40].

2016-2021 роки: спад активності та політизація обмінів

З метою схилити владу України до прямих перемовин з лідерами самопроголошених «ДНР-ЛНР» Москва свідомо гальмувала процес обміну військовополонених і цивільних заручників, перетворюючи чутливу для українців гуманітарну проблему на інструмент політичного тиску на українську владу [34]. Як наслідок, упродовж цілого 2016 року з полону російських бойовиків на Донбасі Україні вдалося звільнити лише 16 осіб [12].

За словами радника голови Служби безпеки України Юрія Тандіта, у січні 2017 року в полоні бойовиків на Донбасі знаходилось 110 заручників. Ще 490 українців вважались на той момент безвісно зниклими. Станом на 24 січня 2017 року з російського полону було звільнено 3,100 осіб [33]. Як з'ясувалося, значна частина включених у списки для обміну на українських військовополонених і цивільних заручників осіб з окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) не бажали залишати підконтрольну Україні територію, що гальмувало процес обміну загалом [7]. За період з січня по вересень з полону бойовиків було визволено шляхом обміну назагал близько 38 осіб, а загальна чисельність звільнених з полону з початку війни склала 3,138 осіб [13]. За даними на 14 листопада в полоні контрольованих Росією бойовиків перебувало 157 українців, а 404 військовослужбовців і цивільних громадян вважались безвісно зниклими [3]. 27 грудня 2017 р. відбувся обмін 74 полонених українців на 306 полонених бойовиків. Вдалося обміняти 73 українських полонених на 233 російських бойовиків (73 бойовики відмовилися повертатися на непідконтрольну

Україні територію, а одна захоплена бойовиками українка після звільнення залишилася з сімєю в Донецьку [43].

Після такого одноразового масштабного обміну утримуваними особами процес знову повернувся до попереднього млявого стану. Зокрема, з січня по червень 2018 року з полону проросійських бойовиків Україна визволила шляхом обміну лише 33 особи [10]. Російська сторона ігнорувала звернення представників України в Тристоронній контактній групі (ТКГ) з врегулювання ситуації на Донбасі щодо обмінів військовополонених та утримуваних осіб. На нашу думку така позиція диктувалася очікуваннями Кремля результатів майбутніх виборів Президента України.

9 грудня 2019 року в Парижі в рамках «нормандського формату» за участю новообраного Президента України Володимира Зеленського сторони домовились про обмін утримуваними особами за принципом «всіх на всіх» до 31 грудня 2019 року починаючи з усіх встановлених. При цьому Червоний Хрест повинен був отримати повний і беззастережний доступ до всіх утримуваних осіб [11]. Близько 11 ранку 29 грудня 2019 року на контрольно-пропускному пункті Майорське поблизу Горлівки Київ передав представникам окупаційних адміністрацій 124 особи. Натомість з ОРДЛО повернулися 76 полонених [31]. Надалі процес обміну російські окупанти та їх проксі на Донбасі всіляко затягували, зокрема включаючи в списки на обмін завідомо неіснуючих осіб [27; 29].

2022-2024 роки: широкомасштабне вторгнення

Перші росіяни опинилися в українському полоні вже в день широкомасштабного вторгнення. Це були двоє військовослужбовців зі складу ямпільського мотострілецького полку, яких взяли в полон військовослужбовці 93 ОМБр [15]. За офіційними даними в перші дні активного військового протистояння в український полон потрапило близько 200 російських військових [32]. Станом на 19 березня 2022 р. в українському полоні перебувало 562 російських військовослужбовця [18], а на початку квітня – вже 600 осіб [5].

Перший від початку активної фази вторгнення РФ до України офіційний обмін військовополоненими та цивільними особами відбувся 24 березня 2022 р. Тоді в обмін на 10 захоплених у полон окупантів Україна повернула таку ж кількість військових, а також обміняла 11 російських моряків, врятованих із затопленого біля Одеси судна, на 19 українських цивільних моряків із рятувального судна «Сапфір», захоплених окупантами при спробі евакуювати наших військових зі Зміїного [42]. 21 березня 2022 р. стало відомо, що РФ передала Міжнародному Червоному Хресту відомості про більше ніж 500 військовополонених українців [44]. 12 квітня 2022 р. Ірина Верещук заявила, що у російських в'язницях утримують близько 1,700 українських захисників та цивільних осіб, серед них – півтисячі жінок [45].

Вочевидь за місяць від початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну питання повернення українських бранців з російського полону набувало все більшої актуальності та суспільної ваги. Не реагувати на це влада не могла. За

даними СБУ станом на 5 травня 2022 р. було проведено 9 обмінів і повернуто в Україну 324-х військовополонених [46].

Реалізуючи свої міжнародно-правові зобов'язання за Женевською конвенцією «Про поводження з військовополоненими» (1949) Україна 17 березня 2022 р. оголосила про створення Національного інформаційного бюро, як органу комунікації з питань утримуваних в Україні військовополонених. Функції Бюро було покладено на державне підприємство «Український національний центр розбудови миру», що належить до сфери управління Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій [6].

Ситуація з українськими військовополоненими вимагала термінових дій, зокрема й у царині організації їх обміну на російських бранців. Потрібно було в найкоротші терміни розробити та ввести в дію нормативно-правові акти з питань поводження з військовополоненими, а також внести зміни до низки чинних законів України. Маючи на меті реалізацію цих завдань Кабінет Міністрів України постановою № 257 від 11 березня 2022 р. створив тимчасовий міжвідомчий допоміжний орган – Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими. Одним із завдань, що поклалися урядом на Координаційний штаб було *внесення пропозицій щодо обміну військовополоненими* [23, ст. 1339].

Вирішальним кроком у створенні в Україні нормативно-правової бази тримання військовополонених згідно з нормами міжнародного права стало схвалення урядом відповідного профільного підзаконного акту. 5 квітня 2022 р. Кабінет Міністрів України постановою № 413 затвердив «Порядок тримання військовополонених». Згідно документу організація зовнішніх зносин з іноземними державами та міжнародними організаціями стосовно *повернення військовополонених* належала до компетенції Міністерства закордонних справ України [24].

Базовим правовим документом України, що встановлює загальні вимоги утримання військовополонених відповідно до норм міжнародного права є «Правила тримання військовополонених». У 13-му розділі цього документу в повній відповідності чинній женеvській конвенції 1949 року йдеться про порядок організації репатріації, звільнення та повернення військовополонених державі походження одразу ж після завершення бойових дій. Водночас, про обмін військовополоненими ще в ході війни тут навіть не згадується [22].

У другій половині травня 2022 року в структурі Координаційного штабу відбулися зміни пов'язані з посиленням неpubлічної складової в його діяльності. Йшлося про рішення влади *активізувати напрямок обмінів військовополоненими* аби прискорити повернення українських бранців з російського полону. У зв'язку з цим, 28 травня 2022 р. Кабінет Міністрів України постановою № 633 змінив порядок формування керівного складу Координаційного штабу, передавши функції керівництва структурою Головному управлінню розвідки Міністерства оборони України [25]. 31 травня 2022 року керівником штабу КМУ призначив начальника ГУР МО України Кирила Буданова [8].

Зміни в організації та керівництві Координаційного штабу вплинули на інтенсивність обмінів військовополоненими. Станом на 1 грудня 2022 року з

російського полону було визволено шляхом паритетного обміну 1319 українських бранців [31]. Наприкінці 2022 року росія підтвердила, що тримає у полоні 3392 українських військових [28]. За інформацією уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця станом на 31 січня 2024 року в Україну повернулося 3,035 військовополонених [1]. Один з останніх обмінів військовополоненими по формулі 100 на 100 відбувся 8 лютого 2024 року. Він став 51-м від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну [2]. Від травня 2022 року у веденні неопублічних переговорів між сторонами щодо організації обмінів військовополоненими та утримуваними особами з українського боку під егідою Координаційного штабу окрім ГУР МО бере участь і Служба безпеки України. Жодні конвенційні міжнародні структури на кшталт Міжнародного Червоного Хреста у подібних контактах участі не беруть, а самі домовленості про взаємний обмін військовополоненими вчиняються поза існуючим міжнародним гуманітарним правом.

Висновки. Аналіз змісту Гаазької (1907 р.) та Женевських (1929/1949 рр.) конвенцій про військовополонених свідчить про відсутність у міжнародному гуманітарному праві з питань військового полону інституту обміну військовополоненими в ході бойових дій, а чинний конвенційний інститут репатріації військовополонених, може бути задіяний тільки по завершенні війни.

Питомою ж рисою гібридного характеру неоголошеної війни, що триває між РФ та Україною з лютого 2014 р. й нині переживає фазу активізації збройного вторгнення, є збереження неофіційного обмеженого діалогу сторін щодо обміну військовополоненими і цивільними особами.

На наш погляд, наявність непередбачених міжнародним гуманітарним правом взаємних обмінів військовополоненими, які періодично проводяться Україною та РФ в умовах активних бойових дій, є свідченням гібридного характеру війни що триває. Реальність російсько-української війни робить очевидним висновок: питання обмінів військовополоненими потребує міжнародноправового врегулювання з урахуванням зміни характеру воєнних конфліктів сучасності та посилення їх гібридної складової. Його результатом має стати створення відповідного міжнародноправового інституту обміну військовополоненими.

Список використаних джерел та літератури

1. Відбувся обмін: з російського полону повернули 207 українців. 31 січня 2024 р. Українська Правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/01/31/7439713/> (останнє звернення: 19.04. 2024)
2. Відбувся новий обмін полоненими 100 на 100. 8 лютого 2024 р. Новинарня. URL: <https://novynarnia.com/2024/02/08/vidbuvsya-novuj-obmin-polonenymu-100-na-100/> (останнє звернення: 19.04. 2024)
3. В полоні бойовиків на Донбасі перебувають 157 українців – Геращенко. 14 листопада 2017 р. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/war/2243289-v-poloni-boyovikiv-na-donbasi-perebuvaют-157-ukrajintsiv-geraschenko.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)
4. З полону бойовиків звільнили ще 822 заручників. 22 жовтня 2014 р. Військова панорама. URL: <http://wartime.org.ua/14230-z-polonu-boyovikv-zvlnili-sche-822-zaruchnikv.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)

5. В Україні у полоні близько 600 російських військових – Верещук. 4 квітня 2022 р. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3448492-v-ukraini-u-poloni-blizko-600-rosijskih-vijskovih-veresuk.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)

6. В Україні створено Національне інформаційне бюро з питань військовополонених. 17 березня 2022 р. АрміяINFORM. Інформаційне агентство Міністерства оборони України. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/17/v-ukrayini-stvoreno-nacjonalne-informacijne-byuro-z-pytan-vijskovopolonenyh/> (останнє звернення: 03.05. 2023)

7. Геращенко сподівається на зрушення у питанні обміну заручниками, 1 березня 2017 р. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/03/1/7136876/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

8. Головою Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими призначено начальника ГУР МО України. 31 травня 2022 р. Головне управління розвідки Міністерства оборони України. Офіційний сайт. URL: <https://gur.gov.ua/content/holovoju-koordinatsiinoho-shtabu-z-pytan-povodzhennia-z-viiskovo-polonenyumu-pryznacheno-nachalnyka-hur-mo-ukrainy.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)

9. Глава СБУ доповів президенту про звільнення 146 заручників – Цеголко. 26 грудня 2014 р. Ukr. Media. URL: <https://ukr.media/ukrain/220286/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

10. Грицак: СБУ звільнила з полону бойовиків понад три тисячі осіб. 25 червня 2018 р. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/06/25/7184424/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

11. Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року. 10 грудня 2019 р. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. URL: <http://surl.li/stpsh> (останнє звернення: 19.04. 2024)

12. З полону бойовиків за рік звільнили 16 заручників – СБУ, 26 грудня 2016 р. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2146375-z-polonu-bojovikiv-za-rik-zvilnili-16-zarucnikiv-sbu.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)

13. З початку АТО з полону бойовиків звільнили понад 3 тисячі осіб – СБУ, 7 вересня 2017 р. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/09/7/7154322/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

14. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. Верховна Рада України. Офіційний сайт: Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (останнє звернення: 19.04. 2024)

15. Касіян Віра. Генштаб оприлюднив інформацію про перших російських полонених (оновлено). 24 лютого 2022 р. LB.ua. URL: <http://surl.li/stpsx> (останнє звернення: 19.04. 2024)

16. Комплекс заходів з виконання мінських угод. Повний текст. Українська Правда, 12 лютого 2015 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/02/12/7058327/>

17. Меморандум про виконання положень Протоколу за підсумками консультацій Тресторонньої контактної групи щодо кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану Президента України П. Порошенка та ініціатив Президента Росії В. Путіна, від 19 вересня 2014 року. LIGA 360.

18. Обмін полоненими: скільки військових та цивільних вдалося повернути Україні з 24 лютого. 7 лютого 2023 р. Слово і Діло: Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/07/infografika/suspilstvo/obmin-polonenyumu-skilky-vijskovyx-ta-cyvilnyx-vdalosya-povernuty-ukrayini-24-lyutoho> (останнє звернення: 19.04. 2024)

19. Обмін полоненими між українськими військовими і бойовиками «ДНР» (відео), 27 серпня 2015 р. Ukr. Media. URL: <https://ukr.media/ukrain/242483/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

20. Після гучних заяв Росії про обмін полоненими слід очікувати різдвяних «сюрпризів» – Безсмертний. 12 грудня 2016 р. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28171523.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)

21. Протокол о результатах консультаций Трехсторонней контактной группы, Минск, 5 сентября 2014 г. Organization for Security and Co-operation in Europe/Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. URL: <https://www.osce.org/ru/home/123258> (останнє звернення: 19.04. 2024)

22. Порядок тримання військовополонених. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413. Верховна Рада України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text> (останнє звернення: 19.04. 2024)

23. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 257. Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25, ст. 1339.

24. Постанова Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 р. № 413 «Про затвердження Порядку тримання військовополонених». Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <http://surl.li/stptx> (останнє звернення: 19.04. 2024)

25. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 травня 2022 р. № 633 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 257». Верховна Рада України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/633-2022-%D0%BF#Text> (останнє звернення: 19.04. 2024)

26. Почепцов Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Перекл. з рос. Т. Гуменюк. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 316 с.

27. Росія ігнорує питання обміну полоненими під час засідань ТКГ. 24 червня 2021 р. Слово і Діло. Аналітичний портал. URL: <http://surl.li/stpuh> (останнє звернення: 19.04. 2024)

28. Росія підтвердила, що тримає у полоні майже 3,4 тисячі українських військових – українська омбудсменка. 30 грудня 2022 р. Hromadske. URL: <http://surl.li/stpul> (останнє звернення: 19.04. 2024)

29. Росія подає на обмін полоненими списки з неіснуючих людей – Арестович. 11 червня 2021 р. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/11/novyna/bezpeka/rosiya-podaye-obmin-polonenymu-spysku-neisnuuyuchx-lyudej-arestovych> (останнє звернення: 19.04. 2024)

30. СБУ: з полону бойовиків звільнили ще чотирьох людей. 27 грудня 2014 р. URL: <https://ukr.media/ukrain/220355/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

31. Солонина Є. Обмін 29 грудня: кого Україна та Росія ховають на «темній стороні» списку? Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30352875.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)

32. Стець А. Про що домовилися учасники «нормандської четвірки» в Парижі. Zaxid.Net. URL: <http://surl.li/skrco> (останнє звернення: 19.04. 2024)

33. Тандіт: У полоні бойовиків 110 заручників, понад 3000 осіб звільнено, 24 січня 2017 р. Українська правда. <https://www.pravda.com.ua/news/2017/01/24/7133273/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

34. Трегубова Я. Після гучних заяв Росії про обмін полоненими слід очікувати різдвяних «сюрпризів» – Безсмертний, 12 грудня 2016 р. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28171523.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)

35. Стасюк Ірина. Для полонених росіян в Україні створять табори за нормами міжнародного права. 6 березня 2022 р. Хмарочос. URL: <http://surl.li/stpvs> (останнє звернення: 19.04. 2024)

36. Удовенко А. Хронологія обмінів військовополоненими: 2014-2020 рр. На сайті: Справедливість заради миру на Донбасі. Правозахисна коаліція. URL: <https://www.jfp.org.ua/blog/blog/articles/58>

37. Україна повернула ще 50 захисників – четвертий обмін із Росією за два тижні. 1 грудня 2022 р. Українська правда. URL: <http://surl.li/stpwh> (останнє звернення: 19.04. 2024)

38. У полоні бойовиків на Донбасі лишаються 703 українців. 16 листопада 2014 р. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/11/16/7044412/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

39. У полоні бойовиків залишаються 157 українців – Геращенко. 31 серпня 2015 р. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/08/31/7079608/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

40. У СБУ озвучили кількість українців звільнених із полону бойовиків. 21 грудня 2015 р. Дзеркало тижня. URL: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/v-sbu-ozvuchili-kilkist-zvilnenih-z-polonu-bovovikiv-ukrayinciv-194715_.html (останнє звернення: 19.04. 2024)

41. У Центрі звільнення полонених оприлюднили список 853 заручників, яких досі утримують бойовики. 15 вересня 2014 р. ТСН. URL: <http://surl.li/stpwy> (останнє звернення: 19.04. 2024)

42. Україна та росія провели перший повноцінний обмін військовополоненими – деталі. 24 березня 2022 р. Слово і Діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/24/novyna/bezpeka/ukrayina-ta-rosiya-provely-pershyj-rovnoczinnyj-obmin-vijskovopolonenymu-detali> (останнє звернення: 19.04. 2024)

43. 73 на 233: Геращенко уточнила кількість полонених, яких обміняли. 27 грудня 2017 р. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/12/27/7166916/> (останнє звернення: 19.04. 2024)

44. Росія передала Красному Кресту даные об украинских военнопленных. 21 марта 2022 г. Радио Свобода. URL: <http://surl.li/stpxh> (останнє звернення: 19.04. 2024)

45. Верещук: Росія утримує в полоні близько 1700 військових і цивільних, з них 500 – жінки. 12 квітня 2022 р. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vereshchuk-1700-polonenyh/31798232.html> (останнє звернення: 19.04. 2024)

46. Стало відомо, скільки українців повернулися з російського полону за час війни. 5 травня 2022 р. Слово і Діло. Аналітичний портал. URL: <http://surl.li/stpxr> (останнє звернення: 19.04. 2024)

УДК 94:341.384(100)«1945/...»

Ігор ВЄТРОВ
(м. Київ)

Досвід репараційних виплат після Другої світової війни

Десятирічні воєнні дії і широкомасштабне вторгнення російських військ в Україну супроводжуються такими масштабами руйнувань виробничої, транспортної та соціальної інфраструктури, які співставні хіба-що з періодом Другої світової війни. Вже зараз